

OPEN ACCESS
PEER-REVIEWED JOURNAL

SCIENCE REVIEW

Scientific Edition
Published by:

RS **Global**

Open Access Peer-reviewed Journal

Science Review

7(7), December 2017
Vol.3

Chief editor

Laputyn Roman

PhD in transport systems,
Associate Professor,
Department of Transport
Systems and Road Safety
National Transport University

Editorial board:

Lina Anastassova

Full Professor in Marketing, Burgas
Free University, Bulgaria

Mikiashvili Nino

Professor in Econometrics and
Macroeconomics, Ivane Javakhishvili
Tbilisi State University, Georgia

Alkhalwaldeh Abdullah

Professor in Financial Philosophy,
Hashemite University, Jordan

Mendebaev Toktamys

Doctor of Technical Sciences,
Professor, LLP "Scientific innovation
center "Almas", Kazakhstan

Yakovenko Nataliya

Professor, Doctor of Geography,
Ivanovo State University, Shuya

Imangazinov Sagit

Director, Ph.D, Pavlodar affiliated
branch "SMU of Semei city"

Peshcherov Georgy

Professor, Moscow State Regional
University, Russia

Mustafin Muafik

Professor, Doctor of Veterinary
Science, Kostanay State University
named after A.Baitursynov

Ovsyanik Olga

Professor, Doctor of Psychological
Science, Moscow State Regional
University

Nino Abesadze

Associate Professor Tbilisi State
University, Faculty of Economics and
Business

Sentyabrev Nikolay

Professor, Doctor of Sciences,
Volograd State Academy of Physical
Education, Russia

Harlamova Julia

Professor, Moscow State University
of Railway Transport, Russia

Publisher –
RS Global Sp. z O.O.,

Scientific Educational
Center
Warsaw, Poland

Numer KRS: 0000672864

REGON: 367026200

NIP: 5213776394

**Publisher Office's
address:**

Dolna 17,
Warsaw, Poland,
00-773

Website:

<https://ws-conference.com/>

E-mail:

rsglobal.poland@gmail.com

Tel:

+4(857) 898 55 10

Copies may be made only from legally acquired originals.
A single copy of one article per issue may be downloaded for personal use
(non-commercial research or private study). Downloading or printing multiple
copies is not permitted. Electronic Storage or Usage Permission of the
Publisher is required to store or use electronically any material contained in
this work, including any chapter or part of a chapter. Permission of the
Publisher is required for all other derivative works, including compilations and
translations. Except as outlined above, no part of this work may be
reproduced, stored in a retrieval system or transmitted in any form or by any
means without prior written permission of the Publisher.

The authors are fully
responsible for the facts
mentioned in the articles.
The opinions of the authors
may not always coincide
with the editorial boards
point of view and impose
no obligations on it.

CONTENTS

ART

- Иванников Т. П.**
ДУХОВНЫЕ АСПЕКТЫ ТВОРЧЕСТВА В УКРАИНСКОЙ ГИТАРНОЙ МУЗЫКЕ..... 3
- Калашник М. П.**
ИДЕАЛЬНАЯ ФОРМА МУЗЫКАЛЬНОГО ТЕЗАУРУСА..... 8
- Марія Маркович**
СВІТЛОВІ ПРИЛАДИ ДЛЯ ОСВІТЛЕННЯ СПОРТИВНИХ МАЙДАНЧИКІВ..... 14
- Сухорукова Л. А.**
ОСНОВНІ ВИЗНАЧЕННЯ У ГАЛУЗІ ЦИФРОВОГО МИСТЕЦТВА..... 18
- Халайцян Володимир Петрович**
МИСТЕЦЬКИЙ ФЕНОМЕН МАСТКОВОГО ПАРКОБУДУВАННЯ «НА КРЕСАХ» У XVIII-
ПОЧ. XX СТ.: ФІЛОСОФСЬКИЙ, МЕНТАЛЬНИЙ, КОМПОЗИЦІЙНИЙ АСПЕКТИ..... 23
- Бреславец Г. М.**
МИСТЕЦЬКЕ ВТІЛЕННЯ КУЛЬТУРНИХ КОДІВ ФОЛЬКЛОРНОГО ТЕКСТУ В
МУЗИЧНИХ КОМПОЗИЦІЯХ І. ГАЙДЕНКА..... 27
- Алиев Зиядхан Алхан оглы**
ТРАДИЦИИ МИНИАТЮРЫ В ТВОРЧЕСТВЕ УСТА ГАМБАРА КАРАБАХИ..... 31

PSYCHOLOGY

- Репкина Наталья Владимировна**
О ВОЗМОЖНОСТИ СТАНОВЛЕНИЯ МЛАДШЕГО ШКОЛЬНИКА КАК СУБЪЕКТА
УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В РАЗНЫХ СИСТЕМАХ ОБУЧЕНИЯ..... 34
- Стьопул Валентина Іванівна**
ПРИРОДА ЛІНГВІСТИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ..... 39
- Қуанжанова Қ. Т., Қазбергенова Р. А.**
ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ДЕНСАУЛЫҚТЫҢ КӨРСЕТКІШІ РЕТІНДЕ
СТУДЕНТТЕРДІҢ СТРЕСКЕ ТҰРАҚТЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ..... 42
- Свідерська Г. М.**
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕЖИВАННЯ МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ
РОЗЛУЧЕННЯ БАТЬКІВ..... 50

SOCIOLOGY

- Ашенова С. В.**
НОВЫЕ МЕДИА: ПЛЮСЫ И МИНУСЫ ЭФФЕКТИВНОСТИ В ЭПОХУ ГЛОБАЛИЗАЦИИ... 55

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕЖИВАННЯ МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ РОЗЛУЧЕННЯ БАТЬКІВ

канд. психол. наук Свідерська Г. М.

Україна, місто Тернопіль,

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

Abstract. *Divorce is always a crisis that affects all family system and is hard to experience not only by spouses but also children. If offsprings remain under unfavorable circumstances of the divorced family for a long time, it may cause the profound changes in their behavior. The obtained empirical data demonstrated that primary school pupils who experience the divorce of their parents are more aggressive, unsociable, touchy, impressionable, anxious, melancholy than children from full families, they also need to be close to the meaningful people, they are observed to have decreasing of volitional activity, sleep disorders and behavioral problems.*

The surveys of parents and class leaders also showed that divorce affects negatively child's personality, that can experience the sense of stability loss of surrounding world, and the constant need to be close to a significant person is a manifestation of an acute aspiration for renovating this feeling inside themselves.

The information given above proves the necessity of professional work - a school psychologist, a social tutor, and a psychotherapist in some cases, the expediency of psychological consultations in the form of individual conversations with members of the divorced family, thematic psychologist speeches at the parent's meetings, etc.

Keywords: *parents' divorce, primary school pupils, divorce crisis, anxiety, aggressiveness, self-esteem, behavioral problems.*

Вступ. Гармонійне функціонування сім'ї є неодмінною умовою психічного здоров'я кожного її члена. У процесі розвитку та становлення особистості дитини надзвичайно важливе значення має психологічний клімат у родині, особливості стосунків між подружжям, характер батьківсько-дитячих взаємин. Розлучення батька й матері призводить до трансформації сім'ї і, як наслідок, негативно позначається на психічному стані та життєдіяльності дитини. Дослідженнями проблеми впливу розлучення батьків займаються О. Агейко, О. Беляєва, Н. Малярова, С. Нартова-Бочавер, Н. Пашкова, демонструючи різні аспекти впливу негативної сімейної атмосфери, яка передує розлученню, на особистість дітей [1, 3, 5, 6]. Особливості впливу дестабілізованих стосунків між батьками на розвиток дитини, зміни в її життєдіяльності після розлучення широко висвітлені також К. Аронсом, Д. Відрою, Е. Ейдемільером, І. М. Руденко, В. Сатір, С. Старцевою, В. Юстіцькісом, Г. Фігдором та іншими [2, 4, 7, 8, 9, 10, 11].

За даними Державного комітету статистики, на 295 тисяч укладених шлюбів в Україні припадає 130,7 тисячі розлучень. Тобто розлучаються 44,3 % подружніх пар. Більша кількість розлучень відбувається у період тривалості шлюбу до 10 років, тобто в сім'ях, де є неповнолітні діти. Як зазначає І. М. Руденко, ця доволі-таки актуальна проблема ставить перед сучасною психологічною наукою необхідність досліджень особливостей психологічного стану дітей, які переживають розлучення батьків, та, відповідно, розробки засобів для зниження негативних наслідків розлучення на особистість і попередження появи невротичних розладів [7].

Відтак соціальна значущість та важливість з'ясування теоретичних і прикладних аспектів проблеми впливу розпаду сім'ї на психічний стан дитини зумовили вибір теми нашої наукової публікації – висвітлення психологічних особливостей переживання молодшими школярами розлучення батьків.

Результати дослідження. Для дослідження психологічних особливостей переживання дітьми факту розлучення батька й матері ми застосовували комплекс психодіагностичних засобів, зокрема: спостереження, бесіди, методику «Визначення рівня тривожності дитини (педагогом або батьками)» (Г. П. Лаврентьєвої, Т. М. Титаренко); анкету для класоводів «Критерії агресивності дитини» (Лаврентьєвої Г. П., Титаренко Т. М.), проєктивну методику «Кактус» (Є. С. Романової) для діагностики агресивності дітей; методику «Сходинки»

(В. Г. Щур) для дослідження самооцінки, «Малюнок сім'ї» (для діагностики особливостей взаємостосунків та загальної атмосфери в сім'ї за Р. Ф. Беляускайте); «Дитячий опитувальник неврозів» (В. Седньова, З. Г. Збарського, А. К. Бурцева). До дослідження було залучено 52 молодших школярів, з яких 18 пережили розлучення. В опитуванні брали участь також їхні батьки та вчителі початкових класів Тернопільських загальноосвітніх шкіл.

Щоб перевірити свої оцінки тривожності дитини, зроблені на основі спостережень, анкету «Визначення рівня тривожності молодшого школяра» (Г. П. Лаврентьєвої, Т. М. Титаренко) ми пропонували батькам дитини. Отримані результати подані у таблиці 1.

Таблиця 1. Рівень тривожності молодших школярів

Рівень тривожності	Відсоток досліджуваних			
	Діти, які переживають розлучення		Діти з повних сімей	
	Абс. кількість	%	Абс. кількість	%
Високий	8	44,4 %	7	20,6 %
Середній	8	44,4 %	16	47 %
Низький	2	11,2 %	11	32,4 %

Як бачимо, діти, які переживають розлучення батьків, удвічі частіше мають високий рівень тривожності у порівнянні з дітьми з повних сімей (відповідно 44,4 % і 20,6 %). У дітей, батьки яких живуть разом, спостерігається низький рівень тривожності втричі частіше, ніж у тих, хто пережив розлучення (32,4 % і 11,2 %).

За результатами анкети для класоводів «Критерії агресивності дитини» (Г. П. Лаврентьєвої, Т. М. Титаренко) ми змогли побачити, що діти із сімей, де відбулося розлучення, мають вищий рівень агресивності, ніж діти з повних сімей. Так, низький рівень агресивності мають 29,5 % молодших школярів з повних родин і всього лише 17 % з розлучених (див. табл. 2).

Таблиця 2. Рівень агресивності молодших школярів

Рівень агресивності	Відсоток досліджуваних			
	Діти, які переживають розлучення		Діти з повних сімей	
	Абс. кількість	%	Абс. кількість	%
Високий	7	38,6 %	9	26,5 %
Середній	8	44,4 %	15	44 %
Низький	3	17 %	10	29,5 %

За результатами проективної графічної методики «Кактус» (Є. С. Романової) ми також окремо продіагностували особливості агресивності молодших школярів, які переживають розлучення батьків.

Дітям давалася інструкція: «На аркуші паперу намалюй кактус, такий, яким ти його собі уявляєш». Питання і додаткові пояснення не допускаються. Після того, як дитина закінчила малювати, з нею проводилася бесіда. Питання, що використовувались у бесіді:

1. Кактус домашній чи дикий? Де він росте?
2. Цей кактус сильно колеться? До нього можна доторкатись?
3. Чи подобається кактусу, коли його доглядають?
4. Чи є у кактуса сусіди? Які рослини є його сусідами?
5. Коли кактус підросте, то як він зміниться?

Нами враховувались специфічні характеристики, що є притаманними саме для цієї методики: «образ кактуса» (дикий, домашній, самотній і т.п.), манера малювання (промальований, схематичний тощо), якість промальованих голок (розмір, розташування, кількість). Отримані результати подаємо у таблиці 3.

Як видно з таблиці 3, половина дітей з неповних сімей є агресивними, 62 % є невпевненими, залежними, багато проявляють скритність, обережність (43 %), майже всі (84 %) мають прагнення до домашнього захисту, почуття сімейної спільності.

Проводячи методику «Сходинки» (В. Щур) для визначення самооцінки, ми показували дитині намальовані на папері 7 сходинок, де середня сходинка має форму майданчика і пояснювали завдання: «На трьох нижніх сходинках знаходяться погані діти (чим нижче, тим

гірші), на майданчику - не погані і негарні, а на трьох верхніх сходинках - гарні діти (чим вище, тим кращі)».

Таблиця 3. Інтерпретація проєктивної методики «Кактус»

№	Показники	% дітей з неповних сімей
1.	Агресивність – наявність голок, особливо їхня велика кількість. Чим довгими, густішими вони є, тим більший ступінь агресивності вони відображають;	49
2.	імпульсивність – уривчасті лінії, сильний натиск;	31
3.	егоцентризм, прагнення до лідерства – великий малюнок, розташований у центрі аркуша;	28
4.	невпевненість у собі, залежність - маленький малюнок, розташований внизу аркуша;	62
5.	демонстративність, відкритість – наявність виступаючих відростків у кактуса, чударнацькі форми;	18
6.	скритність, обережність – розташування зигзагів по контуру або усередині кактуса;	43
7.	оптимізм – зображення «радісних» кактусів, використання яскравих кольорів;	11
8.	тривожність – перевага штрихування, переривчасті лінії, використання темних кольорів;	57
9.	жіночність – наявність м'яких ліній і форм, прикрас, квітів;	12
10.	екстравертованість – наявність інших кактусів або рослин;	27
11.	прагнення до домашнього захисту, почуття сімейної спільності – прикрашення орнаментом горщика, зображення кактуса в домашніх умовах.	84
12.	відсутність прагнення до домашнього захисту, почуття самотності (зображення дикорослого, пустельного кактуса).	15

Кожна сходинка має, тим самим, певну змістову характеристику. Дитина повинна поставити себе на одну зі сходинок і обґрунтувати свій вибір. У нормі дитина повинна ставити себе не нижче, ніж на другу сходинку зверху, тобто нормою є самооцінка в 6 балів. 7 чи 5 балів не є відхиленням від норми, а свідчать про дуже гарні чи просто добрі стосунки дитини в сім'ї й у школі. Самооцінка від 1 до 3 балів, тобто віднесення дитиною себе до «поганих» дітей, є важливою ознакою неблагополучного соціального розвитку і, в першу чергу, є показником несприятливого досвіду соціальних взаємодій. Швидше за все, негативна самооцінка пов'язана з неблагополучними сімейними стосунками чи негативним ставленням батьків до самої дитини або пов'язана з несприятливим досвідом спілкування дитини в школі.

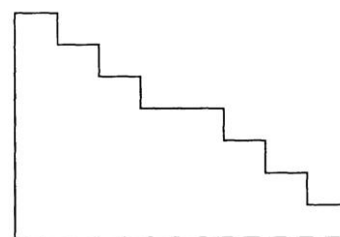

Рис. 1.

За методикою «Сходинки» (див табл. 4) високу самооцінку мають тільки 22 % дітей, які переживають розлучення тата й мами, а от дітей з повних сімей більше – 35 %. Дітей з низькою самооцінкою серед розлучених з батьком майже вдвічі більше, ніж тих, хто проживає з обома батьками (44 % і 24 %).

Таблиця 4. Рівень самооцінки молодших школярів

Рівень самооцінки	Відсоток досліджуваних			
	Діти, які переживають розлучення		Діти з повних сімей	
	Абс. кількість	%	Абс. кількість	%
Високий	4	22 %	12	35 %
Середній	6	33 %	14	41 %
Низький	8	44 %	8	24 %

Згідно з результатами дитячого опитувальника неврозів В. В. Седньова, виявлено, що молодші школярі, які пережили розлучення, на відміну від респондентів із повних сімей, характеризуються: підвищеним рівнем депресивних проявів, тобто переживають сум, пригніченість. Вони також мають астеничні прояви (зниження працездатності рівня психічних процесів: уваги, пам'яті, мислення).

Так, високий рівень депресії мають 44,4 % молодших школярів із неповних сімей і всього лише 17,6 % дітей з повних сімей. Низький рівень депресії у дітей, які переживають розлучення батьків, спостерігається в два рази рідше, ніж у молодших школярів з повних сімей.

У порівнянні з дітьми, які мають маму і тата, молодші школярі з розлучених родин характеризуються більшими порушеннями у поведінці (можуть бути агресивними, неслухняними) Так, високий рівень порушення поведінки спостерігається у 33,1 % дітей, які переживають розлучення, і тільки у 17,6 % дітей з повних сімей. Діти, які переживають розлучення батьків, мають проблеми зі сном. Низький рівень порушення сну є майже в половини молодших школярів із повних сімей, але тільки в 22,3 % дітей, які проживають без одного з батьків.

Аналіз методики «Малюнок сім'ї» продемонстрував, що серед робіт тих дітей, які переживають розлучення тата й мами, з конфліктною, «проблемною» родинною атмосферою більше, аніж з радісною, гармонійною. Для прикладу, під час дослідження з-поміж вісімнадцяти дітей лише четверо вклали у зображення своєї сім'ї позитивний підтекст. Дуже часто, майже на кожному малюнку проступає авторитарне поводження матері із дитиною і навіть застосування сили, що виражене надміру великими руками.

Деталі малюнків молодших школярів із розлучених сімей показують, що багато з них мають підвищений рівень тривожності. У таблиці 5 наведені ознаки тривожності, що характеризуються наявністю на малюнках ліній з сильним натиском, сильним штрихуванням, перебільшеною увагою до деталей і слідами стирання.

Таблиця 5. Ознаки тривожності за проективним малюнком «Моя сім'я»

Виділені показники	Відсоток дітей, які переживають розлучення
Наявність штрихування	50 %
Лінія з сильним натиском	60 %
Перебільшена увага до деталей	75 %
Стирання	15 %

Тривожність і страх дітей відображають надміру заштриховані олівцями постаті батьків. Стосунки дітей з батьками, як свідчать малюнки, не надто близькі — часто їхні постаті зображені відокремлено одна від одної. 5 % дітей відмовилися спочатку від малювання на задану тему, що говорить про негативне ставлення, надмірну емоційну напругу дитини в сімейній ситуації, тенденції до витіснення цих відчуттів. Показником конфліктності є також паузи перед малюванням фігури тата й мами (30 %).

Діти, що не намалювали себе (16 %) одночасно з відчуттям незадоволеної людини відчувають почуття провини за те, що не приймаються близькими. Майже завжди при цьому дитина вважає себе винуватцем подій, мріє повернути минулу стабільність у сім'ї, розставити все по колишніх, звичних місцях. При цьому вона намагається «сховатися» від конфлікту, представити все так, як раніше. І це не може не відобразитися в малюнку, на якому звичайно присутні всі члени сім'ї, навіть якщо вони вже були (див. табл. 6).

Таблиця 6. Почуття відчуженості за проективним малюнком «Моя сім'я»

Виділені показники	Відсоток дітей, які переживають розлучення
Відсутність автора	16 %
Зображення себе останнім	30 %
Ізоляція автора від інших	60 %
Маленькі фігури	30 %

Як бачимо, отримані нами результати проективної методики «Малюнок сім'ї» свідчать про почуття відчуженості, що переживаються дитиною, неповноцінність порушених сімейних стосунків, емоційну залежність, відчуття невпевненості, потреби в захисті і турботі.

У більшості малюнках дітей присутня мама, більш ніж в 55 % випадків малюнок чіткий, яскравий, промальований всі деталі, всі малюнки виконані кольоровими олівцями. Тато зустрічається більш ніж в 38 % малюнків, однак часто діти зображують його на відстані від усіх членів сім'ї. Тато і мама на малюнках дітей із неповних сімей в основному розташовані на відстані одне від одного, що може свідчити про дискомфортні стосунки між ними.

Висновки. Як бачимо, розлучення – це криза, яка зачіпає всю сімейну систему і важко переживається не тільки подружжям, але і дітьми. Якщо діти занадто довго перебувають в несприятливих обставинах життєдіяльності розлученої сім'ї, то це нерідко викликає в поведінці дитини глибокі зміни. Отримані емпіричні дані продемонстрували, що молодші школярі, які переживають розлучення батьків, на відміну від учнів початкових класів із повних родин, є більш агресивними, замкненими, збудливими, емоційно вразливими, невпевненими у собі, тривожними, для них більш характерні прояви суму та потреба бути біля значущих людей, у них частіше спостерігається зниження вольової активності, розлади сну, проблеми у поведінці.

Дані опитування батьків та класних керівників також засвідчили, що розлучення негативно впливає на особистість дитини, вона переживає втрату відчуття стабільності оточуючого світу, а потреба постійно бути поруч значущої особи є проявом загостреного прагнення відновити це відчуття у собі. Це підтверджує необхідність проведення фахової роботи – шкільного психолога, соціального педагога, а в деяких випадках і психотерапевта, доцільність психологічних консультацій у формі індивідуальних бесід із членами розлученої сім'ї, тематичних виступів психолога на батьківських зборах тощо.

Проведене нами дослідження не вичерпує складної та багатогранної проблеми психологічних особливостей переживань дітей із розлучених сімей. У процесі роботи виокремився ряд напрямків, кожен із яких може стати предметом самостійного дослідження, зокрема, гендерні особливості переживання кризи розлучення, соціально-психологічні чинники успішного переживання кризи розлучення на різних вікових етапах, особливості стосунків із батьком (матір'ю), які покинули сім'ю, психологічні умови формування позитивних стосунків із мачухою (вітчимом) тощо. Тому перспективи подальших досліджень ми вбачаємо у детальному та всебічному дослідженні успішного подолання кризи розлучення на основі розробки ефективних професійних психологічних методів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Агейко О. В. Особенности переживания детьми ситуации развода / О. В. Агейко // Журнал практического психолога. - 2005. - № 5. - С. 89-98.
2. Аронс К. Развод: крах или новая жизнь? / К. Аронс ; [пер. с англ. И. Новицкий]. – М. : Мирт, 1995. – 447 с.
3. Беляева О. Поговоримо про життя після розлучення батьків... / О. Беляева // Психолог. - 2009. - № 14. - С. 16-19.
4. Видра Д. Помощь разведённым родителям и их детям: от трагедии к надежде : по страницам науч. тр. Гельмута Фигдора] / Д. Видра. - М. : Изд-во Ин-та психотерапии, 2000. - 219 с.
5. Дети в карусели развода. Психология благополучного развода в семье с детьми / С. К. Нартова-Бочавер, М. И. Несмеянова, Н. В. Малярова, Е. А. Мухортова. – М. : ТОО «ТП», В. Секачев, 1998. – 222 с.
6. Пашкова Н. Психологічна допомога особам, що пережили розлучення / Н. Пашкова / [редкол.: В. В. Пастухова та ш]. - К., 2010. - С. 167-168.
7. Руденко І. М. Вплив розлучення батьків на життєдіяльність дитини молодшого шкільного віку: автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Руденко Ілона Миколаївна; НПУ імені М. П. Драгоманова. - Київ, 2009. - 20 с.
8. Руденко І. М. Психологічна допомога дітям молодшого шкільного віку, які пережили розлучення батьків / І. М. Руденко // Становлення особистості фахівця: соціально-психологічні проблеми. Коломінські читання: матеріали II-го Міжнар. наук. форуму (19 лютого 2008 р.) / М-во освіти і науки України, МАУП. – К. : ДП «Вид. дім «Персонал»», 2009. – С. 335-342.
9. Руденко І. М. Емоційний стан дітей молодшого шкільного віку у построзлучний період / І. М. Руденко // Вісник Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди. Психологія, Вип. 29. – Харків : ХНПУ, 2009. – С. 167-178.
10. Старцева С. Особливості дітей у розлучених сім'ях: проблема й аспекти вивчення / С. Старцева // Соціальний педагог. - 2013. - № 5. - С. 31-32.
11. Фигдор Г. Дети разведенных родителей: между травмой и надеждой (психоаналитическое исследование) / Г. Фигдор. - М.: Наука, 1995. - 376 с.